

Half april tot begin mei 1945

De shock werd nog groter toen de soldaten ons een paar dagen later naar Schönberg brachten, een klein plaatsje dat op nog geen uur lopen van Pfaffroda lag. We werden weer in een tijdelijk onderkomen geplaatst, waar we meer ruimte hadden, deze keer toevertrouwd aan de zorg van een aristocratische Duitse familie. Twee andere Hongaarse vriendinnen uit Altenburg zaten ook in onze groep, ene Adèle en een ander meisje van wie me de naam inmiddels ontschoten is. Andere meisjes gingen naar andere families. Ik neem aan dat de Duitse gastgezinnen er net zo weinig over te zeggen hadden als wij.

De Amerikanen brachten ons naar een bijzonder imposant huis, waar we beleefd werden ontvangen door een moeder, een vader en een grootvader. Waren hun volwassen kinderen misschien al uit huis? We kwamen aan zonder bezittingen, met alleen maar de versleten kampkleden die we nog steeds droegen, vies en onder de luizen. We waren ineens te gast bij vreemden, die nog maar een paar weken daarvoor onze vijand waren geweest. We woonden bij hen in, bijna alsof we familie van elkaar waren.

Alles in hun huis was zo mooi dat het ons ontzettend onwerkelijk voorkwam. We sliepen in echte bedden, met goedgevulde matrassen, frisse witte lakens en warme zachte dekens. Er hingen schilderijen aan de muur, gordijnen voor de ramen, en op de vloer lagen tapijten. Er waren handdoeken. Maar deze rijke Duitse familie beperkte zich strikt tot het bevel dat ze gekregen hadden om ons eten en onderdak te geven. Ze leenden geen schone kleren uit, noch boden ze aan om onze smerige kleren te wassen.

Die eerste maaltijd was onvergetelijk. Het beeld van de gedekte tafel was overweldigend, met kaarsen, een linnen tafelkleed, glimmend zilver,

mooie porseleinen borden, glanzende glazen, servetten. Huispersoneel dat voor ons kookte en ons bediende. Nog niet zo lang geleden waren deze vrouwen de huisslaven van dit gezin geweest en moesten wij op onze beurt wachten voor wat waterige soep uit een gemeenschappelijke pan. Nu waren we allemaal bevrijd, maar het was een aparte vrijheid die we genoten.

Het viel ons bepaald niet mee om ons aan te passen aan het ‘normale’ leven. We moesten opnieuw leren hoe je je mes en vork vasthoudt. We moesten onszelf er steeds aan herinneren dat niemand ons eten zou stelen. Wat een ongebruikelijke en ongemakkelijke sensatie was het om zoveel te mogen eten als je wilde. Onze maag kon niet alles verdragen. Het was al een hele tijd geleden dat we koosjer hadden gegeten, maar hier konden we dat in elk geval proberen, dus aten we voornamelijk groenten. Toch kwamen we niet los van de gewoonte om bij elke maaltijd brood voor later te bewaren. We moesten altijd wat brood opsparen. En om eerlijk te zijn: dat doe ik nog steeds.

Elke avond gingen we met dit gezin aan tafel, en ik deed mijn best om me te gedragen zoals een welopgevoede gast zich zou moeten gedragen. Gelukkig spraken we alle vijf Duits, en we deden ons uiterste best om een beleefd gesprek te voeren. Maar onze gastheer en gastvrouw – ze behandelden ons voorbeeldig – leken nog steeds onze vijanden te zijn, en we voelden ons er heel ongemakkelijk onder dat ze zich zo keurig gedroegen. Hoe konden we van de ene op de andere dag onze gevoelens veranderen? Ik weet nog hoe ontregelend het was, na alles wat we te verstouwen hadden gekregen, om te zien hoe zij al die tijd hadden geleefd, badend in weelde, en om te beseffen hoe weinig er in hun leven veranderd was.

O, de stress van die maaltijden. Het gezin was weinig mededeelzaam. Alle vragen die je wilde stellen moest je voor je houden. Ze vroegen ons nooit iets. Ze beweerden dat ze nergens iets van afwisten. Maar hoe kon dat?

En we waren niet de enigen die hun heerlijke eten, dat zo stijlvol werd opgediend, nu met hen deelden. Tijdens de oorlog, toen hun boerenknechten naar het front werden gestuurd, had deze welvarende familie dwangarbeiders ingezet om het land te bewerken, voor de koeien en paarden te zorgen en het huis te onderhouden. Volgens mij waren dat

Russen of Polen. Politieke gevangenen of krijgsgevangenen. Nu werd deze Duitse familie gedwongen om met deze mannen en vrouwen, die ze al die tijd als tweederangsburgers had behandeld, om te gaan als de medemensen die ze waren.

De jongemannen raakten opgewonden door onze komst. Meisjes! En buitenlanders, net als zij! Uit hun gedrag sprak in elk geval enige affiniteit. Ze probeerden te flirten en deden hun best om onze aandacht te trekken. Het had iets engs, de manier waarop ze naar ons keken. We snaptten wel waar het hun om te doen was, en daardoor voelden we ons bijzonder slecht op ons gemak. Maar gelukkig was de Duitse vader heel streng.

‘Daar komt niets van in!’ zei hij tegen hen. ‘Jullie moeten die meisjes te allen tijde met rust laten.’

En daar waren we hem dankbaar voor.

We hadden overal behoefte aan, en we hadden niets. Geen kleren, geen bezittingen en ook geen geld. De Amerikanen namen een aantal van ons mee naar Waldenburg, een klein plaatsje in de buurt, boven op een heuvel, om te kijken of er geschikte kleren te vinden waren. Een paar dagen na onze bevrijding had daar een grote veldslag plaatsgevonden. Het plaatsje was in een ruïne veranderd. Net als de Duitse soldaten waren veel winkeliers op de vlucht geslagen. Overal lag puin. Winkels en fabrieken waren verlaten, deuren stonden wijd open en soms waren de ramen versplinterd.

‘Pak maar wat je hebben wilt,’ kregen we van de soldaten te horen. Het voelde niet goed, maar we hadden geen keuze.

We gingen op zoek naar schoenen en ondergoed en haarborstels. We waren niet al te kieskeurig. En we vonden stoffen, fris groen-wit katoen met een vrolijk ruitjespatroon. Toen we terug waren gingen we druk aan de gang met het naaien van identieke jurken. Eén voor ieder van ons. We droegen wekenlang niets anders. Anyuka zou trots zijn geweest als ze ons zo had gezien, weer alle drie in dezelfde kleren. Knopen aan de voorkant. En met zakken, waar we altijd een stukje brood in konden bewaren. En mijn sieraden.

Nu zagen we er aan die grote tafel iets toonbaarder uit, hoewel de gesprekken nooit wilden vlotten.

Ons haar groeide aan en werd dikker en glanzender. Eindelijk konden we ons haar goed wassen. Onze krullen kwamen terug. We werden weer wat dikker.

Het was leuk om de Amerikanen te leren kennen als ze bij ons op bezoek kwamen, en we probeerden een beetje Engels te praten. We leerden te glimlachen en te lachen. We kibbelden om de sigaretten en chocoladerepen die ze uitdeelden. Ze organiseerden sjabbatavonden. We konden weer Joods zijn, vrijuit, met elkaar. Op een middag, toen de Amerikanen terug moesten naar hun kamp, stonden we voor hun jeep in onze nieuwe groene jurk. En we poseerden en maakten grapjes en lachten, en een van hen nam foto's.

Op 4 mei namen ze ons mee naar het stadhuis en kregen we nieuwe identiteitspapieren. Ik heb die van mij nog steeds. Ik gaf mijn officiële naam op – Livia Engelman – en Bonyhád, Hongarije, als mijn geboorteplaats.

‘Geboortedatum?’

‘1923,’ zei ik, ‘29 december.’

Nu was ik niet langer niemand meer, of een nummer. Ik had een vel papier in mijn hand. Gestempeld en ondertekend door de burgemeester van Schönberg. Het document was opgesteld in het Duits en het Engels, hoewel de vertaling qua woordkeuze en spelling een beetje vreemd aandeed. Ik kon geïdentificeerd worden.

Mejuffrouw Livia Engelman [...] was vanwege Joods zijnde gedeporteerd van Hongarije naar Duitsland en geïnterneerd in concentratiekamp Auschwitz Altenburg. Op 13-4-1945 werd ze door de ‘SS’ naar Pfaffroda gebracht en bevrijd door de american leger. Alle identiteitsbewijzen en documenten zijn in het concentratiekamp afgepakt. Alle autoriteiten wordt verzocht alle benodigde hulp te verlenen.

Drie dagen later, op 7 mei, gaf Duitsland zich onvoorwaardelijk over. Maar daar heb ik geen herinnering aan. Is dat ons eigenlijk wel verteld?